

KEÇİD DÖVRÜNDƏ BAYTARLIQ XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİNİN BƏZİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ HAQQINDA

Q.H.ƏBDÜLƏLİYEV, baytarlıq elmləri namizədi
Kənd Təsərrüfatı Kreditləri üzrə Dövlət Agentliyi

Azərbaycanda baytarlıq xidməti kifayət qədər müxtəlif sahəli təcrübəyə və özünəməxsus xüsusiyyətləri olan bir təşkilati struktura malikdir. Uzun illər ərzində formalaşmış təcrübə yaxın dövrlərə qədər imkan verirdi ki, qarşıya çıxan hər hansı problem lazımi səviyyədə aradan qaldırılsın. Ancaq ölkəmiz mərkəzdən idarə olunan iqtisadiyyat formasından bazar iqtisadiyyatına keçdiyi üçün baytarlıq xidmətinin mövcud olan strukturu qarşıya çıxan problemlərin heç də hamısının aradan qaldırılmasına qadir deyildir. Bu məsələləri tədqiq etmək üçün ölkəmizin və oxşar ictimai-iqtisadi formasiyaya malik olan başqa dövlətlərin baytarlıq sisteminin quruluşu tərəfimizdən müqayisəli öyrənilir.

Müasir cəmiyyətin əsas tələbi iqtisadi və siyasi liberallaşmanı, bazar iqtisadiyyatını, qlobal siyasi və iqtisadi inteqrasiyanı formalaşdırmaq və inkişaf etdirməkdən ibarətdir (1). Cəmiyyətin əsas inkişaf meyarlarının həyata keçirilməsində baytarlıq sisteminin üzərinə çox mühüm və başqaları tərəfindən əvəz olunması mümkün olmayan məsuliyyət düşür.

Bu məsələləri qısaca şərh etmək məqsədi ilə qeyd olunan hər iki inkişaf modelinə xas olan bir neçə xüsusiyyəti müqayisəli xarakterizə etmək yerinə düşərdi. Bu müqayisə 1 sayılı cədvəldə verilmişdir.

Cədvəl 1.

Mərkəzdən idarə olunan iqtisadiyyat və bazar iqtisadiyyatı şəraitində baytarlıq xidmətinin fərqləndirən əsas cəhətlər

Mərkəzdən idarə olunan iqtisadiyyat şəraiti	Bazar iqtisadiyyatı şəraiti
Baytarlıq vahid formada təşkilatlanır və xidmətlə ancaq dövlət idarə və təşkilatları məşğuldur.	Baytarlıq yanaşı inkişaf etdirilən iki sahəyə ayrılır; dövlət baytarlıq xidməti və özəl baytarlıq xidməti
Baytarlıq xidmətinin bütün infrastrukturunu dövlətə məxsusdur.	Dövlət baytarlıq xidməti, əsasən, baytarlıq nəzarətini həyata keçirir və ancaq buna uyğun maddi-texniki bazaya malikdir.
Dövlət baytarlıq təşkilatları həm baytarlıq xidmətinə və həm də baytarlıq nəzarətini həyata keçirir	Dövlət baytarlıq xidməti ölkənin baytarlıq üzrə siyasətini müəyyənləşdirməklə bu sahədə qlobal məsələlərlə məşğul olur. Praktiki baytarlıq tədbirləri tamlıqla və baytarlıq nəzarəti isə qismən özəl baytarlıq xidməti vasitəsilə həyata keçirilir.

Mərkəziləşmiş qaydada idarə olunan iqtisadi inkişaf modelində əksər baytarlıq tədbirləri - xidmətin texniki təminatı, mülaliyyə və profilaktika vasitələri, kadrlarla təminat və s. müstəsna qaydada əvvəlcədən planlaşdırılmaqla həyata keçirilirdi. Baytarlıq xidməti sahəsi olan və baytarlıq nəzarətində olan bütün obyektlər dövlət tabeliyində olduğu üçün icra olunacaq işin

normalaşdırılması, mütəxəssisə tələbatın müəyyənləşdirilməsi, vahid zaman dövründə icra olunacaq tədbirin standartlaşdırılması həm baytarlıq xidmətinin və həm də baytarlıq nəzarətinin həyata keçirilməsinə imkan verirdi.

Qeyd olunanlardan vərqli olaraq bazar iqtisadiyyatı modelinin məntiqi əsasını müəyyən zaman çərçivəsində "tələb" və "təklif" in biri birini tamamlaması, baytarlıq xidmətinə və nəzarətinə günü gündən artan tələbatın ödənilməsi və xidmətin çox hissəsinin sahibkarlıq prinsipləri əsasında inkişaf etdirilməsi təşkil edir.

İki fundamental inkişaf modelindən - bazar və mərkəziləşmiş - ötən yüz illiyin sonu ikincinin tam məhvinə (sosial və iqtisadi) nümayiş etdirdi (1). İndi ölkəmizin baytarlıq xidmətinin qarşısında duran mühüm mərhələlərdən biri indiyə qədər mərkəziləşmiş iqtisadiyyat modelinə malik olan təşkilati strukturu bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında inkişaf edən yeni struktura çevirməkdən ibarətdir. Bunun üçün islahatların və struktur dəyişikliyinə həyata keçirilməsi labüddür.

Respublikamızda dövlət müstəqilliyi əldə edildikdən sonra baytarlıq sahəsində də islahatların aparılmasına başlanılmışdır. Bunun üçün bütün daxili imkanlar səfərbər edilməklə inkişaf üçün zəmin yaradılır. Tərəqinin sürətləndirilməsi üçün beynəlxalq təşkilatların köməyindən istifadə edilir və beynəlxalq layihələr tətbiq olunur.

Dünyada baytarlıq sisteminin müxtəlif formada təşkili xüsusiyyətləri mövcuddur. İndi bizim qarşımızda duran ən mühüm vəzifə mövcud olan ən qabaqcıl təcrübəni öyrənmək və respublikamızın şəraitini nəzərə almaqla müasir təşkilati strukturu yaratmaqdan ibarətdir. Bununla biz iqtisadi stabil siyasətin, struktur islahatlarının və rəqabət strategiyasının formalaşması və həyata keçməsi üçün institusional mexanizmin inkişafına nail ola bilərik.

Mərkəziləşmiş iqtisadiyyatda mövcud olan baytarlıqdan birbaşa tamlıqla bazar iqtisadiyyatı tələblərinə uyğun yaradılmış baytarlığa keçmək mümkün deyil. Bu onunla şərtlənir ki, birinci halda həm iqtisadi infrastruktur və ictimai münasibətlər və həm də mütəxəssislərin peşə vərdişləri müasir tələblərdən çox fərqlidir. Bu fərq Respublikamızda onunla səciyyələnir ki, yaxın onilliyə kimi heç bir təsərrüfat subyekti bazar baytarlıq xidməti üçün ödəniş həyata keçirilməmişdir. Digər tərəfdən mütəxəssislər tərəfindən sahibkarlıq prinsipləri əsasında baytarlıq xidməti göstərilməmişdir. İndi vacib məsələ ictimai mühitin formalaşması və sahibkarlıq vərdişlərinin yaranmasıdır ki, bunun üçün də müəyyən keçid mərhələsinin yaşanması qaçılmazdır.

Başlangıç mərhələdə müəyyən bir zaman çərçivəsində elə mühit yaradılmalıdır ki, baytarlıq mütəxəssisi dövlət baytarlıq xidmətinin vəzifələrini icra etməklə yanaşı olaraq özəl fəaliyyətlə də məşğul olsun. Bunun davamı olaraq özəl baytarlıq xidmətini tamliqla sahibkarlıq fəaliyyəti təməli üzərinə keçirməklə inkişaf etdir-mək olar.

Bu sahədə qanunvericilik bazasının yaradılmasına ciddi ehtiyac vardır və bu icra edilməli olan başlıca təd-birlərdən biridir. Hazırlanacaq qanunverici aktlar yeni qaydada baytarlıq xidməti göstərmək və baytarlıq nəzarətini həyata keçirmək, həmçinin, baytarlıq sahəsində sahibkarlıq fəaliyyəti göstərmək üçün zəmin yarat-malıdır.

Dövlət müstəqilliyinin əldə edilməsi Respublika-mızın ümumdünya iqtisadi sisteminə inteqrasiya olun-ması üçün şərait yaradır və yanaşı olaraq beynəlxalq normaların gözlənilməsi üçün qarşıya yeni vəzifələr qoyur. Bu cür vəzifələrdən biri heyvanların, heyvandar-lıq məhsullarının, baytarlıq farmoseptika məhsulları-nın, yemlərin və yem əlavələrinin beynəlxalq dövriyyə-sinə və ticarətinə baytarlıq nəzarətinin həyata keçiril-məsidir.

Bu sahədə baytarlıq nəzarəti arbitraj nəzarət rolu-nu oynamalıdır (2). Müasir dünya təcrübəsində baytar-

lıq nəzarəti istehsalatın müəyyən mərhələlərində özəl baytarlıq mütəxəssisləri tərəfindən həyata keçirilir. Qarşıya qoyulan müqasir öhdəliklərin yerinə yetirilmə-si baytarlıqın vahid sistem şəklində inkişaf etdirilmə-sindən çox asılıdır.

NƏTİCƏ

1. Azərbaycan Respublikasında özəl baytarlıq xidmətinin yaradılmasını dövlət baytarlıq xidməti mütəxəssislərinin qismən özəl fəaliyyətlə məşğul olması-na şərait yaratmaqla mərhələli şəkildə həyata keçir-mək səmərəli olar.

2. Baytarlıq mütəxəssislərinin sahibkarlıq fəaliyyə-ti ilə məşğul olmasını tənzimləyən qanunvericilik akt-larının ardıcıl olaraq hazırlanması məqsədəuyğundur.

SUMMARY

1. Stage-by-stage transition from the state veterinary service to private is the most effective way for creation of a new kind of veterinary activity in the Azerbaijan Republic.

2. Consecutive preparation of the acts adjusting enterprise activity of ve-terinary experts is expedient.

ƏDƏBİYYAT

1. И. И. Прокопенко. Глобализация экономики и развитие конкуренции: факторы, тенденции и международные сопоставления. Ита-лия. Турино, 2001 2. Passantino A., Maresa P., Fenga C., Di Pietro C., Passantino M. Arbitration an alternative for resolving controversies in veterinary medicine. Abstracts of World Veterinary Congress 27th Tunis, 2002.